

Голові разової спеціалізованої вченої ради
у Національному університеті «Львівська політехніка»,
доктору політичних наук, професору Бучин М.А.,
доценту каф. політології та міжнародних відносин

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора політичних наук,
професора Тихомирової Євгені Борисівни
на дисертаційну роботу ГУЦАЛЮК ВАЛЕРІЇ ВІТАЛІЇВНИ
на тему «Особливості застосування нормативної сили у кліматичній політиці
ЄС (на прикладі України)», що подана на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Актуальність теми дослідження. Дослідження кліматичної політики ЄС зумовило активізацію наукового дискурсу щодо застосування її нормативної сили. Обрання теми дисертаційної роботи особливо актуально в контексті посилення кліматичної кризи та прагнення України до євроінтеграції. Аналіз механізмів застосування нормативної сили ЄС у кліматичній політиці щодо України має значення для розуміння процесів адаптації та пом'якшення наслідків зміни клімату.

Звертання до концепції «нормативної сили», хоча й отримало наукове визнання, поки ще є фрагментарним. Концепція цілісно не розглядалася в контексті зростання амбіцій ЄС щодо кліматичного лідерства та посилення його впливу на ухвалення рішень міжнародною спільнотою у сфері пом'якшення наслідків і адаптації до зміни клімату. Нерідко наукові розвідки обмежувалися лише аналізом зовнішньополітичних інструментів для просування цінностей ЄС, а факт застосування засобів жорсткої сили трактувався як доказ ненормативних дій ЄС. Разом з тим існує потреба у всебічних, багаторівневих, комплексних

дослідженнях визначеннях нормативної сили, застосованої ЄС у політиці щодо конкретних країн, врахуванні різноманітності національних стратегій у цій сфері. У контексті кліматичного діалогу з Україною стає актуальним аналіз процесів проектування та реалізації концепту «зеленої нормативної сили» ЄС. Саме тому проблематика дослідження *В. В. Гуцалюк* є безсумнівно актуальною і для політичної науки загалом, і для міжнародної практики.

Обґрунтованість положень і висновків, сформульованих у дисертації.

Загалом структура роботи є логічною, виклад матеріалу відзначається послідовністю та доказовістю. Тема й текст дисертації *В. В. Гуцалюк* відповідають меті та завданням. Висновки до розділів та загальні висновки дисертації обґрунтовані. Зміст роботи відповідає спеціальності 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії (галузь знань 29 – Міжнародні відносини). Зміст анотації, яка подана українською та англійською мовами, відповідає змісту дисертації, стисло відображає основні положення наукової новизни та висновки дисертаційного дослідження. У дисертації не виявлено академічного плагіату, фальсифікацій та інших порушень, які могли б поставити під сумнів самостійний характер виконання автором наукового дослідження. У роботі подано кваліфіковані посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та пропозицій, представлених у дисертації, свідчить про досягнення мети дослідження та коректність здійсненого наукового аналізу. Робота *В. В. Гуцалюк* та додатки до неї містять таблиці та рисунки, що унаочнюють результати, отримані під час дослідження і свідчать про аналітичні здібності дисертантки..

Методологія дослідження відповідає поставленим завданням, кількість емпіричного матеріалу є достатньою. Дисертаційну роботу *В. В. Гуцалюк* можна схарактеризувати як наукову працю, в якій розглянуто нагальні дії ЄС щодо подолання кліматичних змін. Здійснений у роботі ґрунтовний розгляд наукового дискурсу, зокрема, закордонних (Ч. Дамро, Л. Аггестам, Я. Маннерс та Ф.

Дюшен; Е. Х. Карр, Й. Галтунг, К. А. Ніколаїдіс й Р. Хоус тощо) і вітчизняних дослідників (О. Івасечко, Я. Турчин, О. Цебенко, М. Бучин тощо) уможливив висновки щодо цілісності підходів до вивчення українського контексту застосування нормативної сили у кліматичній політиці ЄС.

Заслуговує на увагу вагома теоретико-методологічна база дисертації, використання якої уможливило здійснення дослідження на високому професійному рівні, оригінального за розв'язанням поставлених завдань і формуванням власного бачення застосування нормативної сили у зовнішній кліматичній політиці ЄС. Під час роботи над дисертацією авторка послуговувалася низкою підходів (системний, інституційний, структурно-функціональний, міждисциплінарний), методів (дедуктивний та індуктивний методи, метод систематизації, компаративістський метод, узагальнення, гіпотетичний метод, метод аналізу документів, проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, дескриптивний методи, періодизації та позитивістський case study) та принципів (об'єктивності та історизму), застосування яких дозволило визначити місце та особливості застосування нормативної сили у зовнішній кліматичній політиці ЄС, зокрема в українському контексті.

Новизна одержаних результатів та наукова і практична цінність дисертації. Безперечними науковою новизною роботи й внеском у вітчизняну політичну науку, вважаємо висновки *В. В. Гуцалюк*, зроблені на підставі комплексного аналізу кліматичної стратегії ЄС щодо України крізь призму реалізації концепту «нормативної зеленої сили ЄС». У цьому контексті звернемо увагу на авторський аналіз двостороннього кліматичного діалогу ЄС та України, який встановив, що, попри формальний запуск на початку 2000-х рр., активізація нормативної сили в такій стратегії відбулася лише після надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 р. Авторка дисертації аргументовано доводить, що ствердженню поведінкової моделі ЄС, що передбачала реалізацію політики «нормативної сили» для реалізації кліматичних цінностей в Україні, передував трьох етапний історичний період від 90-тих р. ХХ

ст. до першої половини 2022 р.

Безумовно, позитивом є намагання обґрунтувати необхідність стимулювання процесу інтеграції України як єдиної умови для ефективного впровадження концепту «нормативної зеленої сили ЄС» та реалізації мети, закладеної у Європейському кліматичному законі – перетворити Європу на перший кліматично нейтральний регіон світу до 2050 року. Водночас з'ясовано, що основним стимулом для подальших реформ кліматичного законодавства України є перспектива набуття нею членства в ЄС.

Вартими уваги можна вважати й положення наукової новизни щодо уточнення підходів до інтерпретації сили: як інструменту реалізації зовнішньополітичних цілей держави, як ресурсу для здійснення зовнішньополітичного впливу, як спроможності актора використовувати й розкривати власний зовнішньополітичний потенціал, як цілісної теоретичної конструкції зовнішньополітичної поведінки. Розширюють наукові уявлення про кліматичну політику ЄС – положення концепції «нормативної сили Європи», дослідження політики ЄС щодо України.

Роботою зроблено вагомий внесок у розвиток теорії нормативної сили, окреслюючи її роль у формуванні зовнішньополітичного лідерства ЄС та стимулюванні трансформацій кліматичної політики в партнерських державах. Загалом, робота є значущим науковим досягненням, що може стати важливим ресурсом і для теоретиків міжнародних відносин, і для політиків, зацікавлених у відродженні кліматичної дипломатії в умовах сучасних глобальних викликів.

Повнота викладення положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати дослідження достатньо повно викладені в 12 одноосібних наукових публікаціях, з яких 4 статті в наукових фахових виданнях України, 1 стаття в науковому періодичному виданні Польщі, 2 розділи в колективних монографіях, а також 5 тез доповідей у збірниках всеукраїнських і міжнародних наукових конференцій. Опубліковані наукові праці дають достатнє уявлення про

зміст дисертації, її структуру, теоретичні висновки, а також відображають основні положення наукової новизни та висновки дисертації.

Наукове та практичне значення результатів і висновків дисертації, пропозиції щодо їх використання. Наукове та практичне значення результатів і висновків дисертації полягає в тому, що напрацювання *В. В. Гуцалюк* розширюють наукове уявлення про ЄС як «зеленого» нормативного зовнішньополітичного актора, можуть бути використані в подальших дослідженнях поведінкових моделей нормативних та ненормативних акторів зовнішньої кліматичної політики, сили у зовнішній кліматичній політиці ЄС, Результати дослідження можуть бути враховані в практично-політичній діяльності Міндовкілля України, МЗС України та інших державних інституцій, до компетенції яких належить здійснення програм міжнародної кліматичної взаємодії, а також у діяльності неурядових екологічних організацій, науково-дослідних установ, аналітичних центрів, діяльності політичних партій і громадських об'єднань, причетних до реалізації кліматичної політики держави.

Теоретичні та прикладні розробки, висновки дисертаційної роботи можуть бути залучені до розробки навчальних курсів з теорії й практики міжнародних відносин, зовнішньої політики, кліматичної дипломатії й міжнародних комунікацій, інформаційно-аналітичної діяльності в міжнародних відносинах, міжнародної медійної аналітики тощо для студентів закладів вищої освіти України, можуть бути корисними під час розробки навчальних посібників, методичних рекомендацій, підручників, монографій і наукових статей, а також освітніх програм.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Відзначаючи позитивні якості дисертації, її теоретичну та практичну цінність, водночас важливо сформулювати основні зауваження, які можуть задати нові напрямки для досліджень та сприяти поглибленому вивченню дисертанткою цієї теми у майбутньому.

1. *Теоретичне осмислення поняття «сила» базується переважно на*

концепції, запропонованій представниками європейської школи (зокрема, за методологією Я. Маннерса та його співробітників). Було б доречно торкнутися альтернативних теоретичних підходів, що могло б розширити інтерпретаційний простір дослідження.

2. Дослідження фокусується на якісному аналізі нормативної сили. Однак, для повноти картини, можна було б розглянути можливість включення кількісних показників, що ілюструють ефективність застосування нормативної сили. Наприклад, Індекс ефективності зміни клімату (Climate Change Performance Index), порівняння динаміки скорочення викидів в Україні до та після надання статусу кандидата на вступ до ЄС, або обсяги інвестицій у «зелені» проекти, що стали можливими завдяки співпраці з ЄС.

3. Було б доречно провести порівняльний аналіз застосування нормативної сили ЄС у кліматичній політиці щодо України та інших країн Східного партнерства або країн-кандидатів/потенційних кандидатів (наприклад, Молдови, Грузії, Західних Балкан). Це дозволило б виявити спільні тенденції та унікальні особливості українського кейсу, а також визначити ефективність різних підходів ЄС.

4. Інший порівняльний аспект був би доречним при аналізі досвіду нормативного впливу не лише ЄС, а й інших глобальних акторів (США, Китай або подібних до ЄС міждержавних об'єднань з інших регіонів світу: Азійські інтеграційні утворення (ASEAN, SAARC), Африканський Союз (АС) або Інтернаціональні об'єднання в Латинській Америці (Mercosur, CELAC) у сфері кліматичної політики, що дозволило розкрити відмінності та спільні риси моделей нормативного впливу.

5. Досліджуючи кліматичний діалог ЄС-Україна, було б доречно вивчити сприйняття нормативної сили ЄС в українському суспільстві: дослідження зосереджене на політиці ЄС, але меншою мірою розкриває, як українське суспільство, еліти, наукові кола сприймають нормативну силу ЄС у кліматичній сфері. Чи завжди вона сприймається позитивно? Чи є елементи

опору або критики? Які культурні та соціальні чинники впливають на це сприйняття?

Вказані зауваження не мають принципового значення при оцінці праці В. В. Гуцалюк, а окремі з них стосуються дискусійних аспектів проблеми. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку, не позбавляють дисертацію наукової цінності, а лише пропонують можливі шляхи подальшого розвитку та вдосконалення вивчення досліджуваної проблеми.

Висновок щодо відповідності дисертації нормативним вимогам щодо присудження наукових ступенів. Дослідження «Особливості застосування нормативної сили у кліматичній політиці ЄС (на прикладі України)» виконане на належному теоретичному та емпіричному рівнях, є цілісним та завершеним. Дисертація містить раніше не захищені наукові положення та отримані автором нові науково обґрунтовані результати в галузі дослідження міжнародних відносин. Воно заслуговує на високу оцінку завдяки чіткій структурі, глибокому теоретичному аналізу та актуальним практичним рекомендаціям.

Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних авторкою наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаємо, що дисертаційна робота *Гуцалюк Валерії Віталіївни* на тему «Особливості застосування нормативної сили у кліматичній політиці ЄС (на прикладі України)», що подана на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», виконана на належному теоретичному рівні, її основні положення апробовано у достатній кількості наукових публікацій і на наукових конференціях. Дисертація є працею, в якій представлено науково обґрунтовані результати. Вона є оригінальним і завершеним дослідженням, відповідає вимогам Наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а також «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44. Авторка дисертації *Гуцалюк Валерія Віталіївна* заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії у галузі знань «29 - Міжнародні відносини» за спеціальністю «291 - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Офіційний опонент:

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних комунікацій
та політичного аналізу
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Євгенія ТИХОМИРОВА

